

Alexandru SUCIU

Excepțiile procesuale în Noul Cod de procedură civilă

Universul Juridic
București
-2012-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2012, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SUCIU, ALEXANDRU

Excepțiile procesuale în Noul Cod de procedură civilă /
Alexandru Suciu. - București : Universul Juridic, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-910-7

347.91/.95(498)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

Prefață

Lucrarea de față reprezintă o cercetare științifică utilă și aproape exhaustivă a uneia dintre instituțiile procedurale de amplă incidență în cadrul procedurii judiciare. Frecvența aplicării instituției în practica judiciară reprezintă și motivul care l-a determinat pe autor, avocat de profesie, să opteze pentru o atare tematică, ce a constituit și teza sa de doctorat.

Investigația realizată de autor are un caracter monografic și se întemeiază pe cea mai semnificativă doctrină internă, dar și străină, cea franceză fiind predominantă. Din această perspectivă remarcăm și analiza amplă a instituției finelor de neprimire din dreptul francez și a posibilității și utilității aplicării ei în dreptul procesual intern.

Autorul nu s-a limitat la o abordare sumară a reglementărilor Noului Cod de procedură civilă în raport cu vechiul cod, care a avut parte de o bogată analiză doctrinară, ci a căutat să identifice și să exprime opinii care pot jalona și direcțiile de interpretare în viitor a legislației noastre procesuale. O atare abordare reflectă o viziune amplă a autorului asupra excepțiilor procesuale și conferă monografiei un accentuat caracter contributiv.

Lucrarea beneficiază de o bună redactare, fiind scrisă într-un limbaj foarte clar, destinat deopotrivă practicienilor cât și celor interesați de analiza doctrinară a excepțiilor procesuale. Referirile la jurisprudența incidentă în materie au constituit o prioritate pentru autor, care a căutat pe cât posibil să ofere soluții din practica instanțelor asupra problemelor de drept identificate ca fiind încă controversate.

Remarcăm de asemenea spațiul amplu acordat incidentelor procesuale care, deși prezintă trăsături comune cu excepțiile procesuale, nu se confundă și nu au același regim juridic (excepția de nulitate din dreptul material, excepția de nelegalitate a unui act administrativ, excepția de neconstituționalitate, excepția trimiterii preliminare la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, contestația privind tergiversarea procesului).

O distincție foarte clară este realizată, în lucrare, între excepțiile de fond și apărările de fond din dreptul material, care deși poartă denumirea de excepții, nu se încadrează în instituția excepțiilor procesuale. Notăm și includerea de către autor a abuzului de drept în categoria excepțiilor procesuale de fond, îndeosebi în cazul în care acesta vizează exercitarea cu rea credință chiar a dreptului la acțiune.

Autoritatea de lucru judecat este foarte amplu tratată și în raport cu modificările esențiale pe care le-a adus Noul Cod de procedură civilă. Odată cu dispariția noțiunii de hotărâre irevocabilă s-a legiferat și autoritatea de lucru judecat provizorie, aspecte analizate pe larg în cuprinsul lucrării. Prescripția dreptului la acțiune și prescripția dreptului de a obține executarea silită sunt cercetate prin comparație cu instituția decăderii. Foarte interesantă este și corelația pe care o face autorul între decăderea din dreptul civil material și decăderea din dreptul procesual.

În considerarea celor de mai sus apreciem că lucrarea de față reprezintă un demers științific valoros și contributiv, ce se remarcă prin abordări curajoase și inedite. Opiniile exprimate sunt bazate pe argumente consistente și convingătoare, fiind în măsură să ajute practicienii în documentarea lor practică, precum și cercetările științifice de specialitate.

Prof. univ. dr. Ioan Leș

I. GENERALITĂȚI ASUPRA EXCEPȚIILOR PROCESUALE

1. Preliminarii

Codul de procedură civilă român, intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, a ajuns la momentul final al aplicării sale, după o perioadă de 150 ani de existență. Realitățile sociale și evoluția istorică și-au pus amprenta asupra „codicelui” nostru, cum era denumit la începuturile existenței sale, care a ajuns să nu mai fie în concordanță cu nevoile societății actuale. O serie de instituții juridice trebuiau armonizate pentru a face față cerințelor comunitare, odată cu aderarea țării noastre la Uniunea Europeană. Totodată, intrarea în vigoare a Noului Cod civil (NCC)¹ a determinat adoptarea corelativă a unui Nou Cod de procedură civilă (NCPC)², prin care să poată fi puse în practică instituțiile de drept material în forma nouă a Codului civil. Toate aceste schimbări nu au putut fi implementate prin simple modificări ale Codului de procedură civilă, ci a rezultat necesitatea adoptării unui întreg Nou Cod de procedură civilă.

Unul din cele mai importante principii ce trebuiau urmărite de legiuitor prin adoptarea NCPC era respectarea dreptului la soluționarea procesului într-un termen rezonabil prin simplificarea unor proceduri judiciare și introducerea unor noi instrumente legale, mai eficiente. Actuala procedură civilă a atras numeroase critici ale Comisiei Europene, cele mai vehemente fiind legate de durata mult prea mare a procedurilor judiciare și lipsa unei stabilități și unități jurisprudențiale. Raportul Comisiei Europene pe Justiție³ din iulie 2011 a remarcat progresele făcute de țara noastră în special prin adoptarea Noului Cod de procedură civilă și Noului Cod de procedură penală. Prin aceste noi acte normative se speră că se va aduce o îmbunătățire a procedurilor judiciare, reprezentând o evoluție a sistemului judiciar.

¹ Noul Cod civil a fost publicat prin Legea nr. 287/2009, intrând în vigoare la data de 1 octombrie 2011, conform Legii nr. 71/2011 de punere în aplicare a Codului civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

² Noul Cod de procedură civilă a fost publicat prin Legea nr. 134/2010, în M. Of. nr. 485 din 15 iulie 2010, fiind modificat și completat prin Legea de punere în aplicare nr. 76/2012, publicată în M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012.

³ Raportul pe Justiție este realizat în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare implementat în 2007, odată cu aderarea României și Bulgariei la Uniunea Europeană, pentru a combate problemele legate de sistemul judiciar. Raportul la care ne referim a fost dat publicității la Bruxelles în 20 iulie 2011.

Prin lucrarea de față ne-am propus a analiza instituția excepțiilor procesuale din perspectiva Noului Cod de procedură civilă, semnalând diferențele față de vechea reglementare și încercând a da o interpretare elementelor de noutate aduse de legiuitor.

2. Excepțiile procesuale, un mijloc pentru soluționarea cu celeritate a procesului civil

Una din garanțiile soluționării unui proces cu celeritate o constituie reglementarea și aplicarea în mod judicios și operativ a mijloacelor de apărare ale părților. Prin apărare se înțelege procedeele care permit uneia dintre părți să se împotrivească atacului părții potrivnice. Apărările aparțin atât reclamantului, cât și pârâtului și constau în apărări de fond și excepții procesuale.

Excepțiile procesuale reprezintă mijloacele de apărare prin care, de regulă, pârâtul urmărește, fără a nega existența dreptului subiectiv, întârzierea judecății sau respingerea acțiunii ca inadmisibilă¹. Prin intermediul excepțiilor procesuale se supune judecății o chestiune prealabilă dezbaterii fondului cauzei, iar „terenul” luptei judiciare se transferă în sfera procedurală². Prin intermediul instituției „excepțiilor”, procesul se poate finaliza mult mai repede, întrucât, prin admiterea unei excepții invocate, judecătorul pronunță o hotărâre de cele mai multe ori fără a cerceta „fondul” litigios, deci fără a mai fi nevoie de prelungirea judecății pentru administrarea probatoriului. Evident că dezinvestirea imediată a instanței are loc doar în cazul în care nu există și alte capete de cerere sau alți participanți la judecată, nevizați de excepție, precum și doar dacă pentru soluționarea excepției nu este nevoie a se administra dovezi și a se uni excepția cu fondul.

Gestionarea de către instanță în mod judicios a instituției excepțiilor procesuale poate duce fără îndoială la soluționarea într-un termen mult mai scurt a proceselor, scutind atât justițiabilii, cât și sistemul judecătoresc de aglomerarea dosarelor aflate pe rol.

În practică însă se observă o tendință de a se uni excepțiile cu fondul, pronunțându-se o singură hotărâre atât pe excepție, cât și pe fond. Această modalitate de gestiune a cauzei prezintă marele inconvenient al duratei prelungite a litigiului, întrucât trebuie să se treacă prin toate etapele unui proces pentru a se ajunge, în final, la concluzia că excepția era întemeiată și acțiunea se putea respinge încă de la primele termene de judecată.

¹ M.N. Costin, I. Leș, M.S. Minea, D. Radu, *Dicționar de drept procesual civil*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 60.

² I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a IV-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 462.

O altă chestiune ce duce la prelungirea nejustificată a litigiului o reprezintă inexistența unor norme legale explicite care să reglementeze ordinea în care o instanță trebuie să soluționeze mai multe excepții invocate simultan. Și în aceste cazuri, se observă în practică tendința instanțelor de a se pronunța asupra excepțiilor fie concomitent, printr-o hotărâre unică, fie într-un mod neunitar, după libera apreciere a fiecăruia. Puține sunt cazurile în care excepțiile se clasifică în prealabil de către instanță și se soluționează mai întâi cele de procedură și mai apoi cele de fond, urmând a le uni cu fondul litigiului doar cele pentru a căror rezolvare impune nevoia de a administra aceleași probe cu cele ale fondului.

3. Excepțiile procesuale – reglementarea noțiunii, natura juridică, clasificarea excepțiilor și delimitarea de apărările de fond

3.1. Reglementarea noțiunii de excepție procesuală

Când ne gândim la noțiunea de excepție, în limbajul comun, denumim o abatere de la o regulă generală. Termenul provine din limba latină, *exceptio*, și înseamnă „a împruina, a anihila”. În plan juridic, noțiunea a fost folosită încă din dreptul roman, spre a defini mijlocul prin care pârâtul urmărea să evite condamnarea sa ori să obțină o amânare a judecății.

În vechiul Cod de procedură civilă nu exista o secțiune specială destinată tuturor excepțiilor procesuale, reglementarea lor făcându-se în capitolul privind judecata, în cadrul secțiunii I dedicate înfățișărilor și dezbaterilor (art. 136 - art. 137 C. pr. civ.), cât și în cadrul secțiunii II denumită *excepțiile de procedură și excepția puterii de lucru judecat* (art. 158 - art. 166 C. pr. civ.). De asemenea, excepții procesuale rezultau și din alte instituții ale codului, cum ar fi art. 109 C. pr. civ. (prematuritatea sau lipsa procedurii prealabile), art. 105 C. pr. civ. (excepția de nulitate a actelor de procedură), art. 103 C. pr. civ. (excepția tardivității) etc.

În Noul Cod de procedură civilă legiuitorul a înțeles importanța excepțiilor procesuale și le-a dedicat în Capitolul II subsecțiunea a 2-a din cadrul secțiunii a 2-a privind *cercetarea procesului*. Pentru prima dată s-a reglementat definiția oficială a excepțiilor procesuale, art. 245 NCPC arată că excepția procesuală este *mijlocul prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța invocă, fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecății, refacerea unor acte ori anularea, respingerea ori perimarea cererii*. Această

definiție a fost propusă cu mult timp înainte de către doctrină¹, fiind însă pentru prima dată oficializată de legiuitor, cu mici modificări².

Cu această ocazie s-a tranșat în mod definitiv și un alt subiect intens disputat în lucrările de specialitate, privind denumirea corectă a noțiunii excepțiilor. Unii autori³ denumeau în general excepțiile ca „**excepții de procedură**” ce se clasificau în excepții de procedură propriu-zise și excepții de fond. Alți autori⁴ denumeau în general excepțiile ca „**excepții procesuale**” ce se clasifică în excepții de procedură și excepții de fond. În fine, a existat și cea de-a treia modalitate propusă⁵, de a denumi excepțiile în general ca „**excepții procedurale**”, ce se clasifică în excepții de procedură propriu-zise și excepții de fond. În NCPC s-a admis că **excepțiile procesuale** reprezintă noțiunea gen, iar **excepțiile de procedură și excepțiile de fond** sunt subclasele, noțiunile specie.

Noțiunea de „excepție” este folosită atât în dreptul material, cât și în cel procesual, fără ca întotdeauna să desemneze aceeași instituție juridică. În dreptul procesual excepția are un înțeles restrâns, desemnând, după cum am arătat mai sus, obiecțiile pe care o parte le ridică legate de încălcarea unor reguli de organizare judecătorească, de competență, de procedură sau neregularități ale dreptului la acțiune.

În dreptul material, excepția are un înțeles mult mai larg, termenul fiind folosit pentru o serie de situații ce depășesc sfera obiecțiilor părții, cuprinzând și apărările de fond. Spre exemplu, în dreptul material întâlnim la art. 1556 NCC „excepția de neexecutare a contractului”⁶ ce este o veritabilă apărare de fond a părâtului căruia i se cere a executa obligațiile dintr-un contract; la art. 1696 NCC „excepția de garanție”, la fel, o apărare de fond a persoanei evinse împotriva celui ce e obligat să garanteze împotriva evicțiunii; la art. 1247 NCC care arată că nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată, pe cale de acțiune sau de „excepție”. Excepțiile la care se referă dreptul material nu trebuie așadar confundate cu excepțiile procesuale, diferențele dintre cele două instituții juridice urmând a fi tratate într-o secțiune următoare.

3.2. Natura juridică a excepțiilor procesuale

Pârâtul poate apela la trei modalități de a acționa în proces:

- fie neagă sau contestă aspectele invocate de reclamant sau chiar dreptul invocat de reclamant;

¹ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. II, Ed. Național, București, 1997, p. 116.

² A se vedea *infra*, p. 23.

³ Al. Bacaci, *Excepțiile de procedură în procesul civil*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 16.

⁴ V.M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 115.

⁵ I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a IV-a, 2008, p. 461.

⁶ Pentru o prezentare pe larg a excepției a se vedea J. Kocsis, *Excepția de neexecutare, sancțiune a neîndeplinirii obligațiilor contractuale*, în *Dreptul* nr. 4/1999, p. 3.

- fie ia o atitudine ofensivă și ridică o excepție de natură să paralizeze cererea reclamantului;
- fie ridică pretenții proprii împotriva reclamantului prin cererea reconvențională.

Dacă adoptă atitudinea ofensivă, pârâtul poate invoca împrejurări formale, ce nu țin de fondul dreptului, dar care îl ajută fie să prelungească judecata, fie să se respingă acțiunea. Excepțiile procesuale constituie un mijloc de apărare al părții, însă într-un sens restrâns, întrucât acestea nu vizează fondul obiectului dedus judecății (apărări de fond), ci apărări ce privesc încălcarea unor reguli de organizare judecătorească, de competență, de procedură sau neregularități ale dreptului la acțiune. După cum în mod subtil s-a observat, *„excepțiile sunt prevăzute ca subterfugii care permit proceduristului abil să recurgă la acea dezvoltare a procesului care să convină cel mai mult clientului său. În alți termeni, este vorba de întârzierea sau împiedicarea judecății fondului litigiului.”*¹

Noțiunea de apărare cuprinde atât „apărări de fond”, prin care pârâtul se opune la cererea reclamantului, însă acceptă ca lupta judiciară să aibă loc pe „terenul” organizat de reclamant, cât și excepțiile procesuale, prin care pârâtul se opune cererii reclamantului, invocând o serie de motive pentru care lupta judiciară nu poate avea loc în condițiile propuse de reclamant².

Invocarea unei excepții este rezultatul dreptului la apărare al pârâtului. Dreptul la apărare este o componentă a dreptului la acțiune în sens larg, căci și prin apărare pârâtul acționează pentru a-și proteja interesele. Dreptul la acțiune nu cuprinde doar dreptul reclamantului de a promova o cerere de chemare în judecată, ci și dreptul pârâtului de a riposta, respectiv de a se apăra. Atât timp cât acțiunea civilă este considerată ca fiind un drept legitim de a „acționa”, excepția trebuie considerată un „contradict de a reacționa”³.

În literatura de specialitate⁴ nu există o opinie unitară referitoare la natura juridică a acțiunii civile, respectiv dacă dreptul la acțiune este un drept autonom, abstract, sau este doar o componentă a dreptului material subiectiv ce se urmărește a fi valorificat în justiție⁵. Autorii ce susțin cea de-a doua teorie, respectiv că dreptul la acțiune este doar o componentă a dreptului material⁶, nu recunosc

¹ G. Boroi, D. Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. All, București, 1995, p. 228.

² I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a V-a, 2010, p. 503.

³ G. Chiovenda, *Sulla eccezione*, Rivista di Diritto procesuale, 1927, p. 137.

⁴ Pentru o analiză amănunțită a teoriilor exprimate în literatură referitoare la distincția dintre dreptul material și dreptul la acțiune, a se vedea M. Nicolae, *Tratat de prescripție extinctivă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 175.

⁵ A se vedea *infra*, p. 109

⁶ V.M. Ciobanu, *Considerații privind acțiunea civilă și dreptul la acțiune*, în RRDP nr. 1/2008 p. 35; M. Eliescu, *Unele probleme privitoare la prescripția extinctivă, în cadrul unei reglementări*

nici excepției procesuale caracterul de drept autonom. Dimpotrivă, autorii care susțin prima teorie¹, respectiv că dreptul la acțiune este un drept autonom, consideră că și excepția procesuală trebuie privită tot ca un drept autonom, care trebuie să îndeplinească toate condițiile cerute de lege pentru a fi exercitat.

Distincția este deosebit de importantă, întrucât regimul juridic al excepției depinde de natura juridică pe care i-o conferim excepției procesuale. În prima variantă, dacă admitem că nu este un drept autonom, ci doar o componentă a dreptului la apărare, reiese că pentru a fi exercitată nu trebuie îndeplinite toate cerințele de exercitare a acțiunii civile, respectiv capacitatea procesuală, calitatea procesuală, interesul, și existența unei pretenții. Pârâțul nu urmărește valorificarea unui drept material pe calea excepției, ci doar „paralizarea” acțiunii reclamantului. De cele mai multe ori pârâțul va câștiga litigiul prin invocarea unei excepții, deși pe fond el nu are dreptate, iar dacă s-ar fi ajuns la judecata în fond, el ar fi fost cel căzut în pretenții. Prin urmare, excepția nu evidențiază „dreptatea” în cadrul unui litigiu, ci este doar o componentă a dreptului la apărare al pârâțului, o *necessitas defensionis*. Chiar dacă pe fond pârâțul nu are dreptate, el are posibilitatea de a specula anumite greșeli ale reclamantului sau chiar ale instanței, ieșind pentru moment câștigător în demersul judiciar. Pentru a ridica o excepție, pârâțul nu trebuie să justifice toate atributele cerute părții pentru promovarea unei acțiuni civile (capacitate, calitate, interesul, afirmarea unei pretenții). Invocarea excepției nu este privită ca un drept subiectiv distinct al pârâțului, ce ar trebui justificat, ci ca o componentă a dreptului fundamental la apărare². În acest sens, nu i se poate cere pârâțului justificarea „capacității” sau „calității” pentru a invoca o excepție, atât timp cât aceste lipsuri pot fi invocate chiar de pârât în apărarea sa, pe calea excepției, cu consecința respingerii acțiunii (ex.: lipsa calității procesuale pasive sau lipsa capacității de exercițiu a pârâțului). „Interesul” pârâțului în invocarea excepției este o componentă a dreptului său de a se apăra și nu este o condiție ce trebuie îndeplinită pentru a invoca excepția.

Pe de altă parte, dacă adoptăm ideea că excepția este un drept autonom, drept la acțiune, adică la „acțiunea de apărare”, distinct de dreptul subiectiv al părții, atunci acesta trebuie să îndeplinească toate cerințele legale pentru a fi exercitat, la fel ca și acțiunea civilă. Pentru a se opune la acțiune nu este necesar ca pârâțul să fie titular al unui drept subiectiv, întrucât el are dreptul autonom de

viitoare, S.C.J. nr. 1-1956, p. 229; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil. Teoria generală*, ed. a II-a, București 1983, p. 230; E. Roșu, *Acțiunea civilă. Condiții de exercitare. Abuzul de drept*, Ed. C.H. Beck, 2010, p. 13.

¹ I. Leș, *Tratat*, ed. a V-a, 2010, p. 506; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Wolters Kluwer, 2011, p. 171; M. Nicolae, *Tratat de prescripție extinctivă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 198.

² I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a IV-a, 2008, p. 464.